

פניני הלכה ואגדה - במעלת ההשכמה לבית הכנסת ובגדר תפילה בציבור

הנלמדים מקרבן הפסח הנשחט בג' כתות

יו"ל מתוך הספר "ומשחרי ימצאוני" ב"כ כל-בו במעלת עשרה הראשונים, לכבוד ולתועלת כלל לומדי 'דף היומי' ררגל לימוד סוגיית הגמרא בפסחים דף סד וסה (שבט תשפ"א)
במסגרת שיעור 'דף היומי' הנמסר ע"י הרב איתמר חבשוש שליט"א בביהכ"נ 'מאור שרגא' עיה"ת אלעד

טעם חדש למעלת ההשכמה לבית הכנסת בערב פסח - מפני שמשחיתת הפסח נלמד מעלת המשכים

מצינו בפוסקים, שישנם ימים מיוחדים בשנה, בהם צריך לבוא בהשכמה לבית הכנסת. ואחד מהם הוא: **ערב פסח**. ע"י שו"ע הרב סי' תכ"ט סעי' ט"ז, וז"ל: **בערב פסח שחרית משכימין לביהכ"נ** כדי שיגמור סעודתו קודם שעה ד', עיין סי' תמ"ג, עכ"ל. וכ"ה בסידור היעב"ץ דיני ער"פ (דלת ב' אות א'), ובערוך השולחן שם סעי' ח', עיי"ש.

ואף בשנה זו **שערב פסח שחל להיות בשבת**, כתב ה'משנה ברורה' (סימן תמד סק"ד): **ובשבת זה משכימין להתפלל**, ולא יאריכו הרבה כדי שיהיה להם שהות ולא יבואו לידי מכשול [אחרונים], עכ"ל. וע"ע שו"ת 'תורת חיים' להגרי"ח זוננפלד (סימן מד, אות ה'), וז"ל: למחר ביום שבת קודש פ' מצורע שהוא ערב פסח, משכימין בכל בתי כנסיות להתפלל תיכף כשיאיר היום. ואין אומרים פיוטים בשבת זו כדי למהר סעודת שחרית, שאחר שליש היום אסור לאכול חמץ [והיום נחשב לענין זה מעמוד השחר], עכ"ל. ובמנהגי פרנקפורט (י"ב) מסופר שבשבת שבו ערב פסח היו משכימין לביהכ"נ אום פינף אוער [בחמש בבוקר]. ואומרים באותו שבת בהשכמה תהילים ושיר היחוד - קודם התפילה של שחרית, עיי"ש.

וע"ד האגדה, יתכן לומר עוד **טעם חדש, מדוע בערב פסח ראוי להשכים לבית הכנסת**. לפי מש"כ ב'אור זרוע' הלכות פסח (ח"ב סוסי"י רכו'), דרבים העושים מצוה ביחד, מצוה לזרז נפשו להיות מן הראשונים. וראיה ממה שאמרו (סד, א) הפסח נשחט בשלש כיתות זו אחר זו והכת השלישית נקראה עצלנית (סה, א), ואמרינן בירושלמי (פסחים פ"ה ה"ז) אמר רבי בון, מה אם דבר שמצותו כך - אמרת שקרויה כת עצלנית, מי שהוא מתעצל במצוה, על אחת כמה וכמה, עכ"ל. וע"ע ספר חסידים (מהדורת פארמה, סי' ת"ח), שכתב כן להדיא לגבי השכמת בית הכנסת, וז"ל: בפסחים (סה, א) יצתה כת שנייה ונכנסת כת שלישית, תנא **והיא נקראית כת עצלנית מפני שנתעצלה להיות באחרונה**, ואע"ג דלא סגי בלאו הכי דמצוה לשלש כתות, אבעי להו לזרוזי נפשיהו להיות מן הראשונים. **הרי כל המקדים לבוא לבית הכנסת או לבית המדרש או לדבר מצוה נקרא זריז**, אבל אם יהיה מחלוקת שזה אומר אני אהיה ראשון וזה אומר אני אהיה ראשון¹ מוטב להיות אחרון שנאמר (משלי כה, ה) **"אל תצא לריב מהר"**, עכ"ל. ומבואר דאע"פ שהשכמת ביהכ"נ היא מצוה אחת, מ"מ יש מעלה מצד מדת הזריזות למי שמזדרז יותר לבוא, ולכן כל הקודם בתוך העשרה ראשונים, מעלתו רבה יותר [ולכן הוצרך הספר חסידים להזהיר שלא יריבו ע"כ]. ומכיון שלמדים אנו את מעלת הזריזות להשכים לבית הכנסת מקרבן פסח, לכן לפחות בערב פסח שהוא זמן שחיתת הפסח יש לנו להיזהר יותר להשכים לביהכ"נ כדי להתפלל מיז עם הנץ החמה, וגם להשתדל להקדים מעשרה הראשונים, וכל המקדים יותר, מעלתו רבה יותר!

כל המשכים זריז לבוא מעשרה הראשונים לתפילה במנין הראשון יותר, משובח יותר!

ובספר "ומשחרי ימצאוני" (כרך א' פי"ד בירור סעי' א' עמ' רג-רה) כתבנו, שמדברי רבותינו הנ"ל, יש ללמוד גם, שאע"פ שמעלת עשרה הראשונים שייכת בכל המניינים המתקיימים בביהכ"נ, מ"מ ישנה מעלה מיוחדת לזריזים לבוא לביהכ"נ מעשרה הראשונים לתפילה במנין הראשון. וכן נראה גם מדברי המאירי (פסחים סד, א), שכתב וז"ל: ור' יהודה אומר, שמעולם כת שלישית לא הגיעה ל"אהבתי" עד ששלמו מעשיה מפני שעמה מועטין, שכל שהיו יכולים לידחק וליכנס מזריזים עצמם לכך, עד שהיו קורין לכת שלישית כת עצלנית, ואע"פ שלא מצד עצלה אירע להם שהרי מצוה בשלש כתות, מ"מ כל המזדרז להיות מן הראשונות משובח, עכ"ל. והנה כ"ז לגבי הקרבנות שמצוה בג' כתות ואי אפשר שכולם ישחטו ביחד, ואעפ"כ, כיון שיכול היה להזדרז ולא הזדרז נקרא עצלן, אי"כ ק"ו בתפילה שאין מניעה לכל אחד וא' מלהתפלל מוקדם, ודאי שמי שמתפלל במנין מאוחר יותר נקרא עצלן. אי"כ אף אם יבוא לשם ויהיה מעשרה הראשונים שיצרו את המנין, מ"מ חסר לו מצד מעלת הזריזות שבדבר².

וכן מפורש בדברי הגאון רבי יצחק מולכו זצ"ל (מגדולי חכמי סאלוניקי, לפני למעלה מ-200 ש'), שכל הזריז יותר, משובח יותר. וכמש"כ בספרו 'ארחות יושר' (פ"א, הלכות תפילה), וז"ל: יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו, ולא יאחר זמן התפילה,

¹ ע"י מש"כ בזה בספרי "ומשחרי ימצאוני" כרך א' שער ג' סי' י' בהערה האחרונה.

² ע"ע בזה בשו"ת 'משנה הלכות' מהדו"ת חלק י"א סי' קל"ב.

ולא יתעדן בשינה של שחרית, שהיא מדה גרועה עד מאוד וכו'. והיצר הרע מפתה באומרו: אם אין אתם מתפללים בשעה ראשונה של יום תתפללו בשעה שניה, וכולם שווים לטובה, שתפילת השחר עד חצות. ואינו כן, **דמי שקודם זכה, וראשון ראשון חביב ושכרו כפול, והמאחרים אזלא ומדלדלא שכרם**. ומי יתן והיה כל עם ה' שיהיו משכימים לבית הכנסת, ולא יהיו גרועים מעובדי אלילים, שכולם משכימים לבית טפילתם וכו'. לא כאלה חלק יעקב, שהולכים להקביל פני אביהם שבשמים... **ואם היו יודעים מה הפרש יש בין המתפלל בבוקר אחר שעה אחת ביום או שתים ושלש, בודאי היו מנדדים שינה מעיניהם** לקום בבוקר בבוקר בטרם יכיר איש את רעהו, שישראל קדושים הם, עכ"ל הנפלא³.
אכן מי שמגיע להתפלל בביהכ"נ רק במנין השני או השלישי וכו', אבל לא מחמת עצלות אלא מחמת ששוקד על תלמודו עד מאוחר בלילה, וגם למנין שמתפלל בו מקפיד להגיע לפני התחלת התפילה ולהיות מעשרה הראשונים, בזה ודאי נראה שאין לו שום חיסרון בעצם [וכ"כ הגאון בעל ה'משנת יוסף שליט"א⁴]. ואמנם אם יארע שהשכים יום אחד, ככה"ג ודאי שיש לו תוספת מעלה להיות מ"י הראשונים במנין הראשון.

משחיטת הפסח יש ללמוד גדר מעלת המשכים ראשון לביהכ"נ

בספרי "ומשחרי ימצאוני" כר"ך א' (שער ב' בירור סעי' ב', עמ' קכה) כתבתי בס"ד, **דמצינו דוגמא למעלת הבא ראשון לבית הכנסת, משחיטת הפסח**, במשנה בפסחים דף פט ע"א. דאיתא שם: האומר לבניו הרני שוחט את הפסח על מי שיעלה מכם ראשון לירושלים, כיון שהכניס הראשון ראשו ורובו, זכה בחלקו ומזכה את אחיו עמו. ואמרינן בגמ' דהטעם שהאב אמר כן "כדי לזרזן במצוות קאמר", וכתב רש"י וז"ל: וכדי לזרזן קאמר, **שיזדרז כל אחד להיות ראשון ויהיה הוא ראש לאחיו שיזכו על ידו**, וכך הודיעם, עכ"ל. וכע"ז כתב הריטב"א בגיטין דף כה ע"א, וז"ל: **הזריז מזכה אחיו לומר שהם אוכלין מתחת ידו כאילו הוא מזכה אותם**, עכ"ל.

וי"ל דזהו גם גדר מעלת המזדרז ומשכים ראשון לבית הכנסת, דמכיון שהיה ראש לאחיו, כל השכר שלהם עובר דרכו והוא כצינור המשפיע לכל הבאים אחריו, ולכן גם מעלתו גדולה מכולם. וכדמצינו להגה"ק רבי נתן נטע שפירא זצ"ל בספרו 'מגלה עמוקות' (אופן רלו"ט), שכתב דהראשון נוטל מתחילה שכר כולם, ואח"כ הוא נעשה צינור לחלק לכל אחד ואחד חלקו. ולזה אמר (שה"ש ו, ב) "דודי ירד לגנו", דאמר בלשון יחיד על הראשון שהוא צדיק גמור, שנעשה "ערוגות הבושם" והוא נוטל שכר כולם, ואח"כ מחלק הוא לאחרים. וז"ש "לרעות בגנים וללקוט שושנים", שמן הראשון הצדיק, לוקחים אח"כ האחרים, עכת"ד⁵.

מה ההבדל בין צירוף לעשרה ב'תפילה בציבור' לצירוף בשחיטת הפסח

לסיום יש להביא בזה עוד חקירה נפלאה, משו"ת 'קול אליהו' ח"א סי' א' (לרבי אליהו ב"ר משה ישראל, מגדולי חכמי ליורנו לפני למעלה מ-200 ש'), וז"ל: יש לחקור, במאי דק"ל לענין צירוף עשרה דבעינן רוב בני אדם מעשרה שלא יצאו עדיין ידי חובה, כדאיתא בסימן ס"ט. ואמאי, הא אמרינן בפרק תמיד נשחט (פסחים סד, ב), גבי הפסח נשחט בגי' כתות: אמר רבי יצחק, דבעינן ל' בכל כת וכת, משום דמספקא לן אי כולן בבת אחת או בזה אחר זה. ואמרינן התם דבחמשין סגי דעילי ל' ועבדי, ונפקי עשרה ועיילי עשרה, ופסקו הרמב"ם ז"ל. אלמא שמעינן, דאע"ג דבעינן ל' בני אדם בכל כת, אפ"ה סגי בשליש מבני אדם מן החדש על הישן. והכא נמי בצירוף עשרה לדבר שבקדושה, הו"ל למימר דע"י די בני אדם מן החדש סגי ומסגי, דהא איכא טפי משליש של עשרה, עכ"ל⁶.

גליון זה נלקט מתוך הספר היחודי

"ומשחרי ימצאוני" ב' כרכים, כל-בו במעלת עשרה הראשונים המשכימים לבית הכנסת

אשר יו"ל בהסכמת גדולי ישראל שליט"א מכל העדות והחוגים, ובראשם מרן שה"ת הגר"ח קניבסקי שליט"א, וב"ה מאז הופעתו (לפני כ-ה' שנים) נוצר חיזוק גדול מאוד בנושא זה, בהרבה מקומות בארץ ובעולם.

אכן כבר כשנה, שאזלה המהדורה הראשונה.

ונינתן בזאת האפשרות לכל אחד להיות שותף בזכויה הרבים הגדול! בהוצאת 'מהדורה שניה', והפצתה ברחבי תבל.

לפרטים והנצחות: ניתן לפנות למחבר רבי איתמר חבשוש שליט"א הלל 31 עיה"ת אלעד טל': 054-8452645, דוא"ל: Ci9335108@gmail.com או להפקיד לבנק פאג"י סניף 188, מס' חשבון 105-386715 [ולציין המטרה].

³ והובא בשלימות בבסי' "ומשחרי ימצאוני" כר"ך ב' שער ז' ענין ג' אות ו'. ויש להביא בזה גם מש"כ הגאון רבי ששון מרדכי זצ"ל מבגדד בספרו 'מזמור לאסף' (דף כא ע"ב, ליורנו תרכ"ד), וז"ל: וצא ולמד כמה גדולת מעלת השכמה לפני הקב"ה, כדאמרינן במסכת חגיגה (יב, ב) "מכדי שמים מתחיל ברישא, מייש דקא חשיב מעשה ארץ. תנא דבי רבי ישמעאל משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו השכימו לפתחי, ומצא נשים ואנשים, למי משבח, למי שאין דרכם להשכים והשכימו". הנה אף שהארץ היא חומרית וגופנית בערך השמים, וכמה מעלתה גרועה מהשמים, לפי שהקדימה להשכים הקדימה קודם השמים, עכ"ל.

⁴ עיי' שער ג' סי' י"א בד"ה הלכה [ואמנם מ"מ ראוי שיתפלל במנין הכי מוקדם שיכול ועכ"פ בשעה סבירה, כדי שלא יהא בזה חילול ה'. וכפי שהבאנו בשער ז' ענין ז' אות ל"ד, עיי"ש].

⁵ ועיי' בספרי "ומשחרי ימצאוני" שם, מש"כ עוד בזה.

⁶ ועיי' שם מש"כ בזה. ועיי' שו"ת 'משבצות זהבי' סי' ו' (לרבי נתן ב"ר חיים עמרם, מגדולי רבני מצרים). - הבאנו חלק מדבריו בספרנו ומשחרי ימצאוני" כר"ך א' פרק ז' בירור סעי' א', עמ' שכג, עיי"ש.